

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE.....	5
CAPITOL PRELIMINAR. NOȚIUNEA DE SUCCESIUNE.....	7
1. Definiție. Terminologie.....	7
2. Reglementarea legală a succesiunii și modificările ei în timp.....	8
3. Terminologie.....	10
TITLUL I. CONDIȚIILE GENERALE ALE SUCCESIUNII.....	15
CAPITOLUL I. DESCHIDEREA SUCCESIUNII.....	15
4. Semnificație.....	15
Secțiunea I <i>Cauzele deschiderii moștenirii</i>	15
5. Decesul persoanei este cauza deschiderii moștenirii.....	15
Secțiunea a II-a <i>Data și locul deschiderii moștenirii</i>	17
§1. Data deschiderii succesiunii.....	17
6. Data decesului lui de cuius este data la care se deschide succesiunea (art. 954 alin. 1 C. civ.).....	17
6.1. Consecințele atașate acestei date.....	17
§2. Proba decesului și a datei acestuia.....	18
§2. Locul deschiderii moștenirii.....	19
7. Moștenirea se deschide la ultimul domiciliu al defunctului (art. 954 alin. 2 C. civ.).....	19
CAPITOLUL II. CONDIȚIILE PENTRU A MOȘTENI.....	21
Secțiunea I <i>Existența succesibililor (capacitatea succesorală)</i>	21
8. Numai persoanele fizice pot fi moștenitori legali.....	21
Secțiunea a II-a <i>Succesibilii să nu fie nedemni</i>	22
9. Noțiune.....	22
10. Tipuri de nedemnitate. Noul Cod civil reglementează două tipuri de nedemnitate: de drept (§1) și judiciară (§2).....	23
§1. Nedemnitatea de drept. Cazuri.....	23
11. Condițiile comune cazurilor nedemnității de drept.....	23
12. Modul de operare al nedemnității legale.....	24
§2. Nedemnitatea judiciară.....	25
13. Cazurile nedemnității judiciare.....	25
14. Condiții comune cazurilor de nedemnitate judiciară.....	25
15. Condiții specifice cazului de nedemnitate pentru săvârșirea infracțiunii de violență.....	25
16. Modul de operare al nedemnității judiciare.....	25
17. Termenul de formulare a cererii.....	26
18. Titularii cererii.....	26
19. Efectele nedemnității.....	26
20. Înlăturarea efectelor nedemnității.....	28

Secțiunea a III-a <i>Chemarea la moștenirea lui de cuius</i>	29
21. Persoana ce se pretinde moștenitor trebuie să aibă chemare la moștenirea lui <i>de cuius</i> (vocație generală).....	29
22. Dovada legăturii de rudenie cu <i>de cuius</i> și a relației de căsătorie	31
23. Proba calității de legatar	33
 TITLUL II. DEVOLUȚIUNEA MOȘTENIRII.....	 34
 CAPITOLUL I. DEVOLUȚIUNEA LEGALĂ.....	 34
24. Ordinea chemării la succesiune a persoanelor care sunt legate prin rudenie cu defunctul.....	34
Secțiunea I <i>Tehnica de stabilire a ordinii chemării rudelor la moștenire</i>	35
§1. Noțiunile utilizate pentru determinarea ordinii chemării rudelor	35
25. Sistemul determinării ordinii chemării rudelor <i>ab intestat</i> se bazează pe trei noțiuni esențiale: clasă (de moștenitori), grad de rudenie, și linie; la care se adaugă noțiunea de ramură și cea de trunchi	35
26. Departajarea rudelor după criteriul claselor de moștenitori. Principiul proximității claselor de moștenitori	38
27. Departajarea rudelor după criteriul gradului de rudenie. Principiul proximității gradului de rudenie.....	38
28. Principiul egalității succesibililor de același grad	38
§3. Corectarea principiilor.....	39
A. Mecanismul ramurii (liniei) sau despicăturii	39
29. Excepție de la principiul egalității moștenitorilor de grad egal.....	39
B. Reprezentarea succesorală	39
30. Noțiune.....	39
31. Cazurile de aplicare. Reprezentarea se aplică rudelor din clasa descendenților și colateralilor privilegiați.....	40
32. Condițiile reprezentării.....	41
33. Efectele reprezentării.....	42
34. Efectul particular al reprezentării nedemnului	43
35. Incidența reprezentării în calculul cotităților disponibile	43
Secțiunea a II-a <i>Moștenitorii legali</i>	43
36. Aplicarea regulilor devoluțiunii legale.....	43
36.1. Categoriile de moștenitori considerate desuete.....	44
36.2. Categoria moștenirilor anormale	44
§1. Soțul supraviețuitor.....	44
A. Caracterizarea generală a dreptului la moștenire a soțului supraviețuitor.....	45
37. Evoluția dreptului la moștenire a soțului supraviețuitor. Regim asimilat moștenitorilor legitimi (rude cu <i>de cuius</i>).....	45
B. Chemarea la moștenire (vocația succesorală generală)	46
38. Condiții generale ale chemării la moștenire a soțului supraviețuitor: dovada subzistenței căsătoriei.....	46
C. Devoluțiune legală. Soțul supraviețuitor nu este subordonat principiilor devoluțiunii legale aplicabile rudelor defunctului	46
39. Regulile particulare ale devoluțiunii aplicabile soțului supraviețuitor	46
D. Drepturilor succesorale ale soțului supraviețuitor. Enumerare	47
I. Dreptul la moștenire al soțului supraviețuitor în concurs cu diferitele clase de moștenitori	47

40. Caracterizare generală a dreptului la moștenire al soțului supraviețuitor în concurs cu succesorii din diferite clase	47
41. Întinderea cotei soțului supraviețuitor. Persoanele ce intră în categoria descendenților	48
42. Întinderea cotei soțului supraviețuitor. Persoanele ce intră în categoria ascendenților privilegiați și a colateralilor privilegiați	48
43. Întinderea cotei soțului supraviețuitor când intră în concurs fie cu ascendenții ordinari, fie cu colateralii ordinari.....	49
44. Întinderea cotei soțului supraviețuitor în concurs cu moștenitori legali aparținând unor clase diferite.....	49
45. Întinderea cotei soțului supraviețuitor în concurs cu alte persoane ce beneficiază, ca efect al căsătoriei putative, dreptul la moștenire ca soț supraviețuitor	50
46. Calcularea cotei părți din succesiune a soțului supraviețuitor.....	50
47. Regimul juridic al dreptului succesoral al soțului supraviețuitor	51
II. Dreptul special al soțului supraviețuitor asupra mobilelor și obiectelor aparținând gospodăriei casnice	52
48. Noțiunea de drept special al soțului supraviețuitor asupra mobilelor și obiectelor aparținând gospodăriei casnice.....	52
49. Obiectul dreptului succesoral special al soțului supraviețuitor	52
III. Dreptul de abitație al soțului supraviețuitor	54
50. Noțiunea de drept de abitație.....	54
IV. Dreptul locativ al soțului supraviețuitor	55
51. Soțul supraviețuitor are drepturi locative egale cu soțul decedat chiar dacă acesta a fost titularul contractului.....	55
§2. Clasa descendenților.....	55
I. Compunerea clasei descendenților	55
52. Este alcătuită din descendenții legitimi, adică rude de sânge indiferent că au fost născuți din aceeași căsătorie ori din căsătorii diferite și din asimilații lor, descendenții legitimați	55
II. Aplicarea regulilor devoluțiunii legale a moștenirii	56
53. Excluderea vechilor privilegii	56
III. Regimul drepturilor succesorale ale descendenților.....	57
54. Regim complet	57
§3. Ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați.....	57
I. Intercalarea clasei mixte a moștenitorilor privilegiați	57
55. Clasa mixtă calificată a fi o categorie distinctă de moștenitori	57
II. Compunerea clasei	58
56. Clasa ascendenților privilegiați și a colateralilor privilegiați este alcătuită din tatăl și mama lui <i>de cuius</i> (art. 976 alin. 1 C. civ.) și din frații și surorile acestuia, ca și din descendenții lor până la gradul patru (nepoți, strănepoți de soră și frate) (art. 976 alin. 2 C. civ.).....	58
III. Aplicarea regulilor devoluțiunii legale a moștenirii.....	59
57. Fiind o clasă mixtă, interesează, în special, ipoteza în care cele două categorii intră în concurs	59
IV. Regimul drepturilor succesorale	62
58. Colateralii privilegiați	62
58.bis Ascendenții privilegiați.....	62
§4. Ascendenții ordinari	62
I. Compunerea clasei.....	62
59. Succesorii ordinari alcătuiesc a treia clasă de moștenitori	62
II. Aplicarea regulilor devoluțiunii legale a moștenirii	62

60. Ascendenții ordinari sunt chemați la succesiune când descendenții, ascendenții privilegiați și colaterali privilegiați, nu îndeplinesc condițiile necesare pentru a moșteni (art. 982 alin. 2 C. civ.)	62
III. Regimul drepturilor succesoriale	62
61. Regim juridic restrâns	62
§5. Colateralii ordinari	62
I. Compunerea clasei.....	63
62. Colateralii ordinari sunt rudele colaterale ale defunctului până la gradul patru inclusiv, cu excepția colateralilor ordinari, adică unchii și mătușile precum și verișorii, indiferent pe ce ramură sunt înrudiți cu <i>de cuius</i> , maternă sau paternă.....	63
II. Aplicarea regulilor devoluțiunii legale a moștenirii	63
63. Ei vin la succesiune numai în lipsa tuturor celorlalte categorii de moștenitori (art. 983 alin. 2 C. civ.).....	63
III. Regimul drepturilor succesoriale	63
64. Regim juridic restrâns	63
§6. Dreptul statului și a unității administrativ-teritoriale locale asupra moștenirii vacante.....	63
65. Reglementarea dreptului statului sau a unității administrativ-teritoriale locale de a culege moștenirea vacantă.....	63
66. Condițiile comune și cele speciale ale dreptului unității administrativ-teritoriale locale și statului de a culege moștenirea vacantă.....	64
67. Condițiile comune	65
68. Declaraarea vacanței moștenirii	66
69. Condițiile speciale.....	66
I. Unitatea administrativ-teritorială locală este moștenitor legal	67
70. Natura juridică a dreptului unității administrativ-teritoriale locale de a culege moștenirea vacantă.....	67
71. Devoluțiunea legală a moștenirii unității administrativ-teritoriale	67
72. Dreptul la moștenire unității administrativ-teritoriale	67
II. Dreptul statului asupra moștenirii vacante	69
73. Dreptul statului asupra moștenirii vacante sub noul Cod civil are o reglementare asemănătoare cu cea din vechiul Codul civil	69
A. Natura drepturilor statului asupra moștenirii vacante.....	70
B. Consecințele naturii dreptului statului de a culege moștenirea	71
74. Caracterile juridice al dreptului statului.....	73
Secțiunea a III-a <i>Reguli derogatorii de la devoluțiunea legală a moștenirii (succesiumile anormale)</i>	73
A. Devoluțiunea întemeiată pe natura bunurilor.....	73
75. Noțiune.....	73
B. Devoluțiunea întemeiată pe originea bunurilor	76
76. Dreptului nostru civil îi este indiferent originea bunurilor. Există însă unele cazuri care amintesc de regulile ce țineau cont de originea bunurilor	76
CAPITOLUL II. DEVOLUȚIUNEA MOȘTENIRII PRIN LIBERALITĂȚI	77
77. Unitatea materiei. Continuare	77
Subcapitol preliminar <i>Noțiunea de liberalitate</i>	78
78. Definiție	78
79. Tipuri.....	78
80. Identificarea liberalităților.....	78

§1. Distanția dintre actele cu titlu oneros și actele cu titlu gratuit. Elementele defnitorii ale liberalităților.....	78
81. Contractul cu titlu oneros și cel cu titlu gratuit	78
82. Elementele defnitorii ale actelor cu titlu gratuit: elementul material și cel subiectiv.....	79
§2. Distanția dintre actele juridice cu titlu gratuit	80
83. Domeniul actelor cu titlu gratuit	80
84. Elementele de identificarea a liberalităților în cadrul actelor cu titlu gratuit	80
§3. Distanția liberalităților între ele. Definiția legatului și a donației.....	81
85. Valorile patrimoniale pot fi transmise cu titlu gratuit exclusiv, prin doua tipuri de acte: <i>donația și legatul</i> cuprins în testament, denumite liberalități	81
§4. Enumerarea restricțiilor legale ale formării și ale puterii de a dispune prin liberalități	82
86. Libertatea de a dispune cu titlu gratuit, este limitată de multe exigențe, ce explică configurația regimului liberalităților	82
Subcapitolul I <i>Condiții de fond pentru validitatea liberalităților</i>	84
87. În principiu se aplică dreptul comun, la care se adaugă condițiile speciale de validitate ale liberalităților	84
Secțiunea I <i>Consimțământul</i>	84
§1. Dreptul comun	84
88.....	84
§2 Aplicațiile regulilor dreptului comun al consimțământului la liberalități	85
A. Consimțământului dispunătorului și al beneficiarului trebuie să existe și să fie dat cu discernământ	85
89. Intenția de a face o liberalitate și de a o primi trebuie să existe	85
90. Pentru a exista în mod <i>real</i> , consimțământul trebuie să emane de la o <i>persoană conștientă și responsabilă</i> , adică o persoană ce are puterea mentală de a <i>discerne</i>	86
91. Sancțiunea. Termenul de exercitare a acțiunii.....	87
92. Momentul la care trebuie să existe lipsa discernământului dispunătorului. Proba	88
B. Voința manifestată trebuie să fie reflectată și liberă	88
93. În principiu se aplică dreptul comun	88
94. Lipsa viciilor de consimțământ. Enumerare	89
95. Eroarea asupra persoanei beneficiarului	89
96. Eroarea asupra bunului	90
97. Specificul dolului în liberalități	90
98. Consimțământul smuls sub imperiul unei temeri justificate.....	91
99. Sancțiunea	91
Secțiunea a 2-a <i>Capacitatea. Restricțiile legale ale capacității juridice a dispunătorului și a beneficiarului</i>	92
§1. Noțiunea de capacitate și cea de incapacitate	92
100. Capacitatea	92
101. Incapacitatea.....	92
§2. Reglementarea <i>incapacității</i> de a dispune și de a primi prin liberalități	93
102. Regula generală.....	93
103. Regulile speciale	93
I. Incapacitățile generale de a dispune și de a primi prin liberalități	94
A. Incapacitatea generală a dispunătorului	94
104. Natura incapacității dispunătorului. Justificarea	94
105. Incapacitatea de folosință a dispunătorului	94
106. Minorii, fără nicio distincție.....	95
107. Regim juridic al capacității asimilat cu cel al minorului sub 14 ani.....	95

107 bis. Excepție	95
108. Interdicția comercianților aflați în insolvență ori în insolvență iminentă de a face donații în perioada suspectă	95
109. Momentul la care se apreciază incapacitatea de a dispune.....	96
110. Sancțiunea încălcării incapacității de folosință a dispunătorului.....	96
B. Incapacitatea generală a beneficiarului	96
111. Natura incapacității beneficiarului. Justificare	96
112. Incapacitatea de exercițiu a beneficiarului	97
113. Regimul dreptului comun al incapacității de exercițiu	97
114. Natura actului de acceptare a liberalității dictată de modalitățile ei	97
115. Implicațiile regulii speciale de acceptare a donației, prevăzută în art. 1013 C. civ.	98
116. Regula de principiu privind incapacitatea de exercițiu a beneficiarului.....	99
116 bis. Excepții.....	99
117. Exprimarea voinței de a accepta liberalitatea de surdomut	99
118. Trebuie să distingem între persoanele de drept public și cele de drept privat recunoscute ca având utilitate publică, ca și cele cu ori fără scop lucrativ.....	100
119. Momentul la care se verifică respectarea exigențelor capacității de exercițiu pentru acceptarea liberalității	101
120. Sancțiunea încălcării incapacității generale de a primi liberalitatea.....	101
II. Incapacitățile speciale	101
121. Natura incapacităților speciale. Incapacități de folosință ale beneficiarului.....	101
A. Incapacitatea absolută de folosință a beneficiarului.....	101
122. Unele incapacități de folosință au efecte <i>erga omnes</i> , fiind astfel denumite <i>absolute</i>	101
123. Capacitatea de folosință a beneficiarului persoană fizică.....	102
124. Existența și determinarea beneficiarului, ce pare o evidență pentru un nejurist, sunt incidente în special în legate	102
125. Liberalitatea cu sarcină.....	103
126. Determinarea beneficiarului	103
127. Dubla condiție a capacității de folosință a beneficiarului.....	104
128. Condiția existenței personalității juridice a persoanei juridice	104
129. Condiția respectării principiului specialității persoanei juridice	105
B. Incapacitatea relativă de folosință a beneficiarului	106
130. Unele incapacități ale beneficiarului sunt incidente doar în raport cu anumite categorii de dispunători, fiind denumite <i>relative</i>	106
131. Aceștia nu sunt propriu-zis incapabili, ci mai degrabă interdicții pentru a împiedica un abuz de autoritate față de minorul devenit major	107
132. Și aici, se prezumă abuzul de influență al medicilor, farmaciștilor, preoților sau altor persoane asupra bolnavului, temei al declarării incapacității lor, în realitate interdicții	107
133. Suspiciunea de abuz de influență a acestor persoane, temei al declarării incapacității, există numai în legate.....	108
134. Momentul la care se apreciază capacitatea de a primi liberalitatea	109
135. Sancțiunea încălcării regulilor privind capacitatea beneficiarului.....	109
136. Nulitatea pentru simulație	109
Secțiunea a 3-a <i>Obiectul liberalității</i>	110
137. Obiectul contractelor în dreptul comun.....	110
138. Obiectul liberalităților	111
§1. Bunul transmis în liberalitățile pure și simple	112
139. Originalitatea parțială a obiectului liberalităților.....	112
140. Condițiile obiectului liberalităților	112

§2. Modalitățile liberalităților.....	115
141. Stipulațiile particulare și influența lor asupra liberalităților.....	115
142. Termenul, modalitate ce afectează liberalitatea.....	115
143. Afectarea liberalităților de condiții și sarcini.....	115
144. Diversitatea sarcinilor și condițiilor și implicațiile lor asupra calificării liberalității.....	115
145. Condiția.....	116
146. Sarcina.....	117
147. Condiții de valabilitate ale sarcinii.....	118
148. Sancțiunea încălcării condițiilor de valabilitate ale sarcinilor și condițiilor liberalităților.....	122
149. Revizuirea sarcinilor și condițiilor.....	122
Secțiunea a 4-a <i>Cauza</i>	124
150. Noțiunea de cauză.....	124
151. Teoria cauzei în dreptul comun.....	124
152. Utilitatea elementului cauză.....	125
153. Noțiunea de cauză a liberalității. Cauza subiectivă, motiv determinant.....	125
154. Cauza-condiție <i>sine qua non</i>	127
155. Proba cauzei; sancțiunea.....	127
Subcapitolul II <i>Condițiile speciale ale liberalităților</i>	127
Secțiunea I <i>Regulile speciale ale donației</i>	128
156. Definiție.....	128
Subsecțiunea I <i>Formarea donației</i>	128
§1. Reguli particulare privind consimțământul în formarea donației.....	128
A. Momentul și locul formării consimțământului între absenți.....	128
157. Momentul și locul formării donației între absenți. Revocarea ofertei și caducitatea ofertei și a acceptării.....	128
B. Regimul precontractelor de donație. Promisiunea de donație.....	129
158. Promisiunea de donație.....	130
§2. Condiția de fond a irevocabilității speciale a donației.....	130
A. Irevocabilitatea contractelor potrivit dreptului comun.....	130
159. Principiul irevocabilității.....	130
160. Excepții. Limita dreptului de revocare unilaterală convențională.....	130
B. Principiul irevocabilității speciale a contractului de donație.....	131
161. Noțiune.....	131
C. Aplicații ale irevocabilității speciale a donației. Clauzele prohibite.....	131
162. Domeniul de aplicație.....	131
163. Sancțiuni.....	133
D. Clauza întoarcerii convenționale.....	133
164. Noțiune.....	133
165. Obligația publicității.....	133
§3. Condiții de formă ale donației.....	133
A. Exigențele formei donației.....	133
166. Donația este un contract autentic (a). În cazul în care donația cuprinde bunuri mobile acestea trebuie enumerate în contract și evaluate (b). Cu scop informativ, contractul de donație este înscris în registrul național notarial (.....)	133
167. Forma autentică.....	134
168. Noțiune.....	134
169. Noțiune.....	134
170. Nulitatea absolută. Confirmarea de moștenitori.....	135
B. Excepțiile de la forma solemnă. Atenuarea formalismului.....	135

171. Excepțiile reglementate expres de noul Cod civil	135
172. Noțiune.....	135
173. Noțiune.....	137
174. Noțiune.....	138
Subsecțiunea a II-a <i>Efectele donației</i>	140
175. Dublul caracter.....	140
176. Transferul proprietății drepturilor reale este, cu excepția imobilelor, un efect al contractului.....	140
§1. Obligațiile donatorului.....	141
177. Obligația de predare a bunului	141
178. Obligația de garanție	141
§2. Obligațiile donatarului.....	142
179. În principiu donatarul nu este ținut de obligații.....	142
Subsecțiunea a III-a <i>Revocarea donațiilor</i>	142
180. Noțiune. Reguli comune.....	142
181. Modul de operare al revocării	142
§1. Revocarea promisiunii de donație	143
182. Cazurile revocării promisiunii de donație	143
183. Modul de operare al revocării promisiunii de donație.....	143
§2. Revocarea pentru ingratitudine.....	144
184. Noțiune.....	144
185. Cazurile legale de ingratitudine și condițiile acesteia	144
186. Mod de operare: revocarea judiciară	145
187. Efectele revocării	146
§3. Revocarea pentru neexecutarea sarcini.....	147
188. Noțiune.....	147
189. Condițiile revocării.....	147
190. Modul de operare: revocarea este întotdeauna judiciară	148
191. Efectele revocării	148
§4. Alte cazuri de revocare ale donației: revocarea donațiilor între soți.....	148
192. Particularitățile condițiilor de formare a donațiilor între soți. Consecințe.....	148
Secțiunea a II-a <i>Regulile speciale ale testamentului</i>	149
Subsecțiunea I <i>Forma testamentului</i>	150
§1. Condițiile comune de formă	150
I. Necesitatea existenței unui înscris (<i>instrumentum</i>).....	150
193. Testamentul este un act solemn.....	150
194. Forma scrisă; sancțiunea încălcării ei.....	151
195. Proba existenței testamentului.....	151
II. Interdicția testamentului reciproc (mutual sau conjunct).....	152
196. Condițiile testamentului reciproc. Sancțiune.....	152
III. Înscrierea testamentului autentic în Registrul național notarial	153
197. Formalitate cu scop informativ.....	153
§2 Formele testamentului	153
A. Testamentul olograf.....	153
198. Noțiune.....	153
199. Condiții de formă	154
200. Puterea doveditoare a testamentului olograf	156
B. Testamentul autentic	157
201. Noțiune.....	157
202. Formalitățile autentificării testamentului prevăzute de Codul civil.....	157

203. Puterea doveditoare	158
C. Testamentele privilegiate	159
204. Testamentele autentice	159
205. Testamentul făcut în timp de boală contagioasă	159
206. Testamentul maritim	159
207. Testamentul militarilor	159
208. Testamentul în instituțiile sanitare	160
209. Reguli comune testamentelor privilegiate. Testamentele privilegiate au reguli comune privind:	160
E. Alte forme de testament	160
210. Testamentul internațional	160
211. Testamentul sumelor de bani și al valorilor depozitate	161
§3. Sancțiunea încălcarea condițiilor de formă ale testamentelor	163
212. Sancțiunea încălcării regulilor de formă	163
Subsecțiunea a II-a <i>Conținutul și efectele testamentului</i>	164
§1. Conținutul dispozițiile patrimoniale ale testamentului	164
213. Importanța dispozițiilor patrimoniale	164
214. Alte dispoziții patrimoniale	165
I. Legatele. Condiții de fond	165
215. Definiția legatelor	165
A. Legatarii	166
216. Definiție	166
217. Desemnarea legatarilor. Condiții de fond (continuare)	166
218. Moduri de desemnare	167
B. Obiectul legatelor	168
219. Definiția legatului	168
220. Clasificarea legatelor	168
221. Noțiune	169
222. Formula legatului universal	169
223. Efectele	170
224. Noțiune	170
225. Deosebirea dintre legatul universal și cel cu titlul universal	171
226. Efectele legatului cu titlu universal sunt variate după obiectul lor	172
227. Noțiune	172
228. Efecte	175
229. Executarea sarcinilor. Regulă particulară de executare a legatelor cu sarcini excesive ...	176
230. Dificultăți de interpretare și de calificare a legatelor	176
II. Dezmoștenirea	177
231. Noțiune	177
232. Felurile dezmoștenirii	177
233. Efectele dezmoștenirii	179
§2. Conținutul dispozițiilor extrapatrimoniale	181
234. Dispozițiile extrapatrimoniale ale testamentului	181
A. Dispoziții de recunoaștere a copilului printr-un testament autentic	182
235. Felul și caracterul testamentului de recunoaștere a copilului	182
B. Desemnarea unuia sau mai multor executori testamentari	182
236. Executarea testamentului	182
237. Noțiunea de executor testamentar	183
238. Puterile executorului testamentar	184
239. Răspunderea executorului testamentar	185

240. Durata și încetarea sezinei.....	186
C. Alte dispoziții extrapatrimoniale.....	186
241. Dispoziții cu un pronunțat caracter personal.....	186
§3. Interpretarea testamentului.....	187
242. Reguli legale de interpretare.....	187
Subsecțiunea a III-a <i>Revocarea și alte cauze de ineficacitate ale testamentelor și a legatelor legal încheiate</i>	188
243. Cauze de ineficacitate specifice testamentului. Rațiune.....	188
§1. Revocarea voluntară a testamentului.....	188
244. Noțiune.....	188
I. Revocarea expresă.....	189
245. Noțiune.....	189
246. Formele de revocare expresă și conținutul ei.....	189
A. Revocarea printr-un testament posterior.....	189
B. Revocarea printr-un act notarial.....	189
II. Revocarea tacită.....	190
247. Noțiune.....	190
248. Formele revocării tacite.....	190
A. Distrugerea voluntară a testamentului olograf.....	190
B. Redactarea unui nou testament incompatibil cu precedentul.....	191
III. Retractarea revocării.....	192
249. Noțiune.....	192
§2. Cauze de ineficacitate a legatului.....	193
I. Revocarea voluntară a legatului.....	193
250. Cazuri.....	193
A. Înstrăinarea lucrului.....	193
251. Noțiunea și condițiile revocării prin înstrăinarea lucrului.....	193
B. Distrugerea bunului.....	194
252. Noțiune.....	194
II. Revocarea judiciară a legatului.....	194
253. Asemănare și deosebire cu revocarea judiciară a donațiilor.....	194
A. Revocarea legatului pentru neexecutarea sarcinilor.....	195
254. Noțiune.....	195
B. Revocarea legatului pentru ingratitude.....	196
255. Cazuri.....	196
256. Mod de operare.....	197
257. Efecte.....	197
III. Caducitatea legatului.....	197
258. Noțiunea și cazurile de caducitate a legatului.....	197
254. Predecesul legatarului.....	197
259. Decesul legatarului înainte de realizarea condiției suspensive care afectează legatul.....	198
260. Incapacitatea și renunțarea legatarului.....	198
261. Pieirea lucrului.....	198
§5. Efectele revocării și ale caducității legatului.....	199
262. Revocarea și caducitatea legatului au efect relativ.....	199
263. Principiul atribuirii profitului legatului desființat, debitorului său.....	199
264. Excepția: dreptul de acrescământ.....	199
265. Efecte dirijate de testator prin substituția vulgară ori a instituirii legatarilor cu titlu particular conjuncți.....	200

TITLUL III. ORDINEA PUBLICĂ SUCCESORALĂ. LIMITELE PUTERII DE A DISPUNE ASUPRA BUNURILOR SUCCESORALE.....	201
266. Caracterul normelor juridice care reglementează succesiunea.....	201
267. Reculul ordinii succesore imperitive față de puterea voinței particularilor	202
CAPITOLUL I. INTERDICȚIA ACTELOR JURIDICE (PACTELOR) ASUPRA SUCCESSIONILOR NEDECHISE.....	203
268. Unitatea noii reglementări	203
269. Fundamentul acestei interdicții este dublu	203
§1. Noțiunea de act juridic asupra succesiunilor viitoare	204
270. Criterii de delimitare	204
271. Calificarea actului juridic încheiat de prezumtivi succesori.....	204
272. Dificultatea calificării actului juridic făcut de <i>de cujus</i>	204
§2. Pactele asupra succesiunilor viitoare admise de noul Cod civil	205
273. Pactul succesoral și pactul <i>post mortem</i>	205
274. Pactul succesoral și convenția sub condiția decesului.....	206
275. Autorizarea convențiilor de împărțire a succesiunii în tipul vieții lui de cuius	206
276. Autorizarea convențiilor de renunțare la rezervă, în interesul familiei	206
277. Autorizarea pactelor în interesul comerțului	207
§3. Sancțiunea actelor juridice asupra succesiunii nedeschise	207
278. Convențiile asupra succesiunii nedeschise sunt nule absolut.....	207
CAPITOLUL II. INTERDICȚIA SUBSTITUȚIILOR FIDEICOMISARE. SUBSTITUȚIA VULGARĂ.....	208
§1. Substituția fideicomisară	208
279. Definiție	208
§2. Noțiune de substituție fideicomisară	208
280. Condițiile substituției fideicomisară.....	208
A. Existența a două liberalități succesive	208
B. Sarcina pentru primul gratificat de a conserva dreptul și de a-l transmite	208
C. Executarea celei de a doua liberalități la decesul primului gratificat	209
281. Sancțiunea substituției fideicomisare	209
282. Substituțiile fideicomisare permise	209
283. Substituții fideicomisare permise expres de lege	209
284. Operații juridice apropiate de substituțiile fideicomisare.....	211
CAPITOLUL III. REZERVA SUCCESORALĂ	213
285. Măsuri de protecție în favoarea moștenitorilor legali ce fac parte din cercul restrâns al familiei lui <i>de cujus</i>	213
286. Fundamentul rezervei succesore.....	214
287. Utilitatea practică a rezervei succesore	214
288. Definiția rezervei și a cotității disponibile.....	214
289. Natura juridică a rezervei	215
Secțiunea I <i>Titularii, condițiile și întinderea dreptului la rezervă succesorală</i>	216
Subsecțiunea I <i>Moștenitorii rezervatari</i>	216
A. Moștenitorii în linie dreaptă.....	216
290. Delimitarea sferei moștenitorilor în linie dreaptă rezervatari	216
B. Soțul supraviețuitor.....	217
291. Regulă de favoare ce aliniază pe soțul supraviețuitor lângă moștenitorii în linie dreaptă foarte apropiați lui de cuius	217

Subsecțiunea a II-a <i>Calitatea de moștenitor</i>	218
292. Opoziția dintre <i>pars bonorum</i> și <i>pars hereditatis</i>	218
Subsecțiunea a III-a <i>Întinderea rezervei succesoriale</i>	218
293. Tehnica de reglementare a rezervei moștenitorilor	218
§1. Întinderea rezervei a moștenitorilor rezervatari și a cotității disponibile aflată la dispoziția lui de cuius	219
294. Criterii de delimitare	219
I. Rezerva soțului supraviețuitor și cotitatea disponibilă la dispoziția lui <i>de cuius</i>	219
295. Dreptul la rezervă al soțului supraviețuitor, natură și caractere juridice	219
296. Beneficiul dreptului la rezervă al soțului supraviețuitor	219
297. Întinderea rezervei soțului supraviețuitor	219
II. Întinderea rezervei moștenitorilor rezervatari în linie dreaptă și cotitatea disponibilă ordinară la dispoziția lui <i>de cuius</i>	220
298. Tehnica de calcul	220
A. Rezerva descendenților și cotitatea disponibilă ordinară la dispoziția lui <i>de cuius</i>	221
299. Aplicarea tehnici de calcul	221
300. Regula de principiu	221
301. Prezența moștenitorilor de gradul II	221
302. Descendenți renunțatorii și precedenții fără succesori	222
B. Rezerva ascendenților și cotitatea disponibilă ordinară la dispoziția lui <i>de cuius</i>	222
303. Aplicarea tehnicii de calcul	222
304. Condiții necesare pentru a se prevala de dreptul la rezervă	223
III. Cotitatea disponibilă ordinară în cazul unei dezmoșteniri a soțului supraviețuitor și a unuia sau unora dintre celelalte categorii de moștenitori rezervatari cu care poate să intre în concurs, în ordinea claselor	224
305. Discriminare sau egalitate?	224
306. Baza de calcul al rezervei	224
§2. Cotitatea disponibilă a soțului supraviețuitor	224
A. Dreptul soțului supraviețuitor în calitate de legatar sau donator	225
307. Liberalități în limita cotității disponibile ordinare	225
308. Cotitatea disponibilă specială a soțului supraviețuitor în concurs cu descendenții dintr-o relație anterioară a lui <i>de cuius</i>	225
B. Domeniul de aplicare al art. 1090 Cod civil	225
309. Ratione personae	225
310. Ratione materiae	226
C. Întinderea cotității disponibile speciale. Regulă generală de calcul	226
311. Liberalitatea făcută soțului supraviețuitor nu poate depăși partea descendentului dintr-o căsătorie anterioară ce a luat cel mai puțin	226
Subsecțiunea a IV-a <i>Sancțiunea depășirii cotității disponibile ordinare și a încălcării rezervei moștenitorilor rezervatari</i>	227
312. Dispozițiile care aduc atingere rezervei succesoriale	227
313. Clauza care nu constituie act de dispoziție	227
314. Sancțiuni	227

Dumitru VĂDUVA

MOȘTENIREA LEGALĂ

~ Liberalitățile ~

Universul Juridic

București

-2012-

CUVÂNT ÎNAINTE

Dreptul succesoral și liberalitățile constituie cheia de boltă a construcției juridice a dreptului civil. Cronologic, după studiul nașterii persoanei, al raporturilor ei contractuale și extra-contractuale, cunoștințele juridice se desăvârșesc prin aprofundarea consecințelor patrimoniale ale morții ei.

Lucrarea este destinată în principal studenților din ultimii ani ai studiilor juridice. Se consideră deci ca fiind cunoscute unele noțiuni esențiale ale dreptului, dobândite în primii ani de studiu universitar.

Totodată, fiind rezultatul străduinței de a prezenta într-un limbaj clar și precis principalele reguli actuale ale acestei materii, destul de complexe, orice persoană interesată poate găsi în ea soluțiile pe care le caută.

Noul Cod civil a păstrat principiile moștenirii și ale liberalităților din Codul civil 1864 însă a modificat multe reguli ale conținutului acestor materii. Ne-am străduit să le punem în lumină, asumându-ne riscul începutului acolo unde a trebuit să fie date soluții de interpretare a legii fără ca laboratorul dreptului, practica judiciară, să fi avut prilejul să se pronunțe, iar doctrina a făcut-o în mică măsură.

Autorul

CAPITOL PRELIMINAR

NOȚIUNEA DE SUCEESIUNE

1. Definiție. Terminologie

Noul Cod civil debutează în această materie definirea noțiunii de moștenire. Potrivit definiției legale, moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă (art. 953 C. civ.).

Definiția poate fi mai cuprinzătoare, relevând izvoarele și totodată felul moștenirilor ca și ordinea acțiunii lor. Definim deci moștenirea ca fiind transmiterea patrimoniului lui de cuius moștenitorilor desemnați de lege, în lipsa organizării devoluțiunii succesoriale de acesta, printr-un testament¹.

Prin definiția legală termenului de moștenire i se atribuie un sens foarte larg. El include orice transmisiune pentru cauză de moarte, fără a interesa izvorul acesteia: legea sau testamentul.

Noul Cod civil schimbă sensurile cunoscute ale termenului moștenire sau moștenire legală astfel că trebuie să evidențiem aceste deosebiri, înlăturând riscul utilizării lor imprecise. Vechiul Cod civil nu definea moștenirea. Din modul de reglementare a materiei succesiunii se subînțelegea că termenul de moștenire este sinonim cu moștenire legală. Astfel, sub denumirea de „succesiune” era cuprins întregul corp de reguli privind materia moștenirii: condiții generale, devoluțiunea legală, transmisiunea moștenirii și partajul. Separat, era reglementată materia liberalității, incluzând și reducțiunea și raportul donațiilor. Vechiul Cod civil reglementa astfel cele două tipuri de moșteniri (legală și testamentară) fără a defini un gen proxim al acestora, ca în Noul Cod civil. Moștenirea legală, din vechiul Cod civil, având conținutul arătat, diferă de sensul dat astăzi acesteia, cum vom vedea. Doctrina și practica judiciară subînțelegea însă și genul proxim utilizat astăzi pentru termenul de moștenire.

Termenul moștenire, fără un atribut, este folosit însă și în noul Cod civil, cu sensul dat de vechiul Cod civil, de moștenire legală. Este astfel în denumirea cărții a

¹ A se vedea și definițiile date sub vechiul Cod civil: D. Alexandresco, *Principiile dreptului civil român*, vol. II, partea a II-a, București 1926, p. 16; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, A. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, București 1928, p. 1052; M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în Dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, pp. 19-20; Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Actami, București, 1999, p. 5; E. Safta – Romano, *Dreptul la moștenire, Doctrină și jurisprudență*, vol. I, Ed. Graphix, Iași, 1995, p. 19; ca și definiția dată în dreptul francez: M. Grimaldi, *Droit civil. Successions*, 6e édition, Litec, Paris 2001, p. 19.

IV-a din noul Cod civil, intitulată: „Despre moștenire și liberalități”. Prin „moștenire” aici se subînțelege întreaga materie a moștenirii. Această denumire s-ar potrivi perfect vechii reglementări. În principiu însă, în toate textele este utilizat sensul din definiția legală actuală, uneori sub denumirea de „succesiune”. De exemplu, în cartea a III-a „Transmiterea bunului pe cale de succesiune nu poate fi oprită (...)” art. 627 alin. 5 C. civ. sau „(...) să dobândească, altfel decât prin succesiune (...)” art. 806 alin. 1 C. civ.

Așa cum se observă, termenul de moștenire definit de noul Cod civil este sinonim cu cel de succesiune. Legiuitorul noului Cod civil preferă pe cel de moștenire, în special în cartea a IV-a, „Despre moștenire și liberalități”. Pe cel de al doilea îl utilizează, ca sinonim, de regulă, pentru a evita repetarea primului termen în aceeași frază.

În afara acestei semnificații, pe care o denumim *activă*, moștenirea are și un sens *pasiv*, desemnând obiectul transmisiunii succesoriale, adică: patrimoniu transmis sau moștenirea transmisă, *mortis causa*, ca urmare a decesului unei persoane. De exemplu, legiuitorul folosește această semnificație statuând că „moștenirea se cuvine (...) soțului supraviețuitor (...)” (art. 963 C. civ.); sau „Transmisiunea moștenirii” (denumirea dată capitolului I din Titlul IV)¹; „(...) în cazul în care în *patrimoniul succesoral* nu există bunuri (...)” (art. 954 alin. 3 C. civ.).

2. Reglementarea legală a succesiunii și modificările ei în timp

Codul civil din 2009 reglementează moștenirea în Cartea a IV-a „Despre moștenire și liberalități” privită însă în unitate cu liberalitățile, așa cum rezultă din denumire. Materia este structurată, într-o logică ce reflectă unitatea moștenirii și liberalităților, în patru titluri: Titlul I, „Dispoziții referitoare la moștenire în general” (art. 953-962), Titlul II „Moștenirea legală”. Titlul III, reglementează sateliții succesiunii: testamentul și donațiile. Titlul IV, comun celor două devoluțiuni, organizează „Transmisiunea și partajul moștenirii”. În afara acestora, alte texte, aflate sub diferite „cărți”, în special sub cel ce reglementează relațiile de familie (Cartea a II-a „Despre familie”), sunt incidente organizării moștenirii (art. 405-407, ce definesc rudenția și afinitatea; art. 408-413 privind filiația, modul de stabilire, posesia de stat, tipul legal al concepției; art. 448 privind egalitatea copiilor naturali cu cei din căsătorie; art. 470-471 privind efectele adopției asupra rudeniei etc.).

Regimul juridic actual al moștenirii, reglementat de noul Cod civil² este preluat din Codul civil 1864, regulile acestuia supraviețuind în timp, cu cizelările realizate prin unele inovații, relevând astfel că relațiile juridice și cele sociale, cu deosebire

¹ A se vedea și o lucrare după noul Cod civil: I. Genoiu, *Dreptul la moștenire în noul Cod civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 15.

² Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009.

cele de familie, din dreptul modern, au rămas la fel, astfel că puținele modificări de conținut, aduse în 2009, sunt doar punctuale.

Prin preluarea regulilor vechiului Cod civil, dar și prin inovațiile aduse în 2009, dreptul nostru succesoral actual rămâne ancorat de gândirea juriștilor francezi, exprimată în Codul civil francez, având în vedere afinitatea pentru aceasta a conștiinței juridice de orientare romano-germanică a poporului român¹. În conținut, el rămâne un compromis util între regulile dreptului roman individualist și cele ale cutumelor germane dominate de principiul solidarității familiei².

Noul Cod civil a preluat și *regulile* forjate de doctrina și practica noastră juridică, ce au modificat vechiul Cod civil, reflectând valori europene cu un categoric caracter progresist, depășind la vremea respectivă modelul francez, repliat și el, mult mai târziu, prin reformele de la începutul mileniului III³.

Astfel, regula art. 963 alin. 2 C. civ. este preluată din Legea impozitului progresiv pe succesiuni, din 28 iulie 1921⁴, care, prin art. 4 a modificat dispozițiile art. 676 din vechiul Cod civil, restrângând dreptul la moștenire al rudelor colaterale până la gradul IV inclusiv. La fel, art. 448 C. civ. ce consacră egalitatea copilului din afara căsătoriei (copilul natural) cu cel din căsătorie, era deja câștigată în dreptul nostru prin vechiul Cod al familiei (art. 63), ce a modificat art. 652 din Cod civil 1864. Regimul actual al dreptului la moștenire al soțului supraviețuitor este rezultatul unei îndelungi forjări, desăvârșită prin Legea nr. 319/1944, preluată în art. 970-974 din noul Cod civil; în forma inițială a vechiului nostru Cod civil, se recunoștea acestuia dreptul la moștenire după al XII-lea grad.

Textul art. 35-36 și (în mică parte) art. 957 alin. 2 din noul Cod civil a preluat art. 7 și art. 21 din Decretul nr. 31/1954⁵ ce stabileau regulile relative la capacitatea succesorală a copilului conceput, respectiv dreptul la moștenire în cazul comorienților⁶, ambele modificând vechiul Cod civil. Regulile art. 963 alin. 3 C. civ. și art.

¹ A se vedea, M. Eliescu, op. cit., p. 40.

² A se vedea, M. Eliescu, Curs de succesiuni, Ed. Humanitas, București 1997, pp. 15-16.

³ Caracterul anacronic al dreptului soțului supraviețuitor din dreptul francez a fost corectat. În prezent, prin ultimele reforme ale dreptului succesoral, în speță, cea din 2001 a fost recunoscută vocația succesorală a soțului supraviețuitor și calitatea sa de moștenitor rezervatar, rezerva sa fiind de un sfert din moștenire, în lipsa descendenților și ascendenților. De asemenea, acestuia i-a fost recunoscut încă din 1958 dreptul la sezină. În schimb, până în anul 2002, dreptul soțului supraviețuitor era de un sfert, în uzufruct, în concurs cu descendenții și de jumătate, în uzufruct, în concurs cu colaterali și ascendenții privilegiați. După această dată soțul supraviețuitor a dobândit un drept de la a moșteni o parte în proprietate, chiar în prezența descendenților. (J. Maury, Successions et libéralités, Litec, 2007, 6e édition, pp. 55-57).

⁴ Publicată în M. Of. nr. 91 din 28 iulie 1921.

⁵ Publicată în B. Of. nr. 8 din 30 ianuarie 1954.

⁶ Noul Cod civil nu a mai preluat teoria comorienților reglementată în art. 21 din Decretul nr. 31/1954, regula art. 957 alin. 2 fiind o formă simplificată a vechii teorii. A se vedea și E. Chelaru, *Drept civil. Persoanele*, ed. a 2-a, Ed. C. H. Beck, București, 2008, pp. 12-14.

1103 preiau, cu unele adaptări, Decretul nr. 73/1954¹, privind modificarea art. 680 și art. 700 din (vechiul) Codul civil, prin care a fost stabilit dreptul statului de a culege succesiunile fără moștenitori și a fost redus termenul de acceptare a succesiunii de la 30 de ani la 6 luni. La fel, au fost preluate regulile Legii nr. 603/1943² privind simplificarea procedurii împărțelii judiciare ce a modificat normele Codului civil relativ la împărțea făcută în fața instanței.

În fine, regulile art. 1115-1118, art. 1132 C. civ. cu privire la măsurile luate de notarul public cu ocazia deschiderii succesiunii, respectiv conținutul certificatului de moștenitor eliberat de notarul public, sunt preluate din Legea nr. 36/1995³ (art. 70-74 art. 83 alin. 1)⁴. Aceste reguli preluaseră, la rândul lor, pe cele reglementate prin Decretul nr. 40/1953 privind procedura succesorală notarială, abrogat.

3. Terminologie

În această materie există o serie de termeni specifici a căror semnificație trebuie anunțată la început.

3.1. Felurile succesiunii. Cum rezultă și din definiție, succesiunea îmbracă două forme: legală (*ab intestat*) sau testamentară (art. 955 C. civ.).

Existența a două tipuri de moșteniri este anunțată încă din cartea a III-a, în textul art. 557 C. civ., ce enumeră modurile de dobândire a proprietății, între acestea fiind incluse: moștenirea legală și testamentul: „*dreptul de proprietate se dobândește prin convenție, testament, moștenire legală (...)*”.

În titlul II din Cartea a IV-a, „Despre moștenire și liberalități”, este organizată devoluțiune legală a moștenirii (*ab intestat*), ce se aplică dacă *de cuius* nu și-a organizat devoluțiunea moștenirii, printr-un legat, cuprins într-un testament. În Titlul III, din aceeași carte, intitulat „Liberalitățile”, sunt consacrate regulile relative la devoluțiunea moștenirii prin acte juridice.

3.1.1. Moștenirea legală sau *ab intestat* (art. 963-962; art. 1100-1163 C. civ.). Moștenirea legală sau moștenirea *ab intestat* (fără testament)⁵, semnifică transmisiunea patrimoniului succesoral în temeiul legii. Ea nu mai are sensul arătat mai sus, specific vechiului Cod civil, de întreg ansamblu de reguli ce organizează materia moștenirii, suprapunându-se astfel cu termenul de moștenire, mai riguros cu cel de succesiune. Moștenirea legală din noul Cod civil (Titlul II – „moștenirea legală” din cartea a IV-a), are sensul de reguli ce organizează devoluțiunea legală a

¹ Publicată în B. Of. nr. 14 din 19 martie 1954.

² Publicată în M. Of. nr. 212 din 10 septembrie 1943.

³ Publicată în M. Of. nr. 92 din 16 mai 1995.

⁴ Prin art. 101 din Legea nr. 71/2011 a fost abrogat art. 71-74 din Legea nr. 36/1995.

⁵ A se vedea, M. Eliescu, Moștenirea și Devoluțiunea ei în Dreptul RSR, ... p. 20.

moștenirii: cine este chemat la moștenire, ordinea chemării, întinderea drepturilor fiecărei categorii de moștenitori legali.

3.1.2. Moștenirea testamentară (art. 955 teza a II-a) (art. 984-1010; art. 1034-1099; art. 1086-1099 C. civ.). Termenul moștenire testamentară este utilizat în cazul în care transmisiunea *mortis causa* are loc în temeiul testamentului întocmit de *de cuius*. Ca și în cazul actualului sens al moștenirii legale, sub denumirea de moștenire testamentară, noul Cod civil consacră regulile prin care testatorul își organizează *devoluțiunea* universală, cu titlu universal sau cu titlu particular, a bunurilor, desemnând persoanele ce îl succed și întinderea drepturilor acestora. În plus, liberalităților le sunt incidente reguli specifice, legate de rezerva succesorală, de reducere și de raportul donațiilor¹. Acestea din urmă fac parte din corpul comun al regulilor transmisiunii moștenirii și partajului (Titlul IV).

Precizăm aici că și donația este un mod de organizare a moștenirii, explicând astfel includerea ei în liberalitățile din Titlul IV – „moștenirea și liberalitățile”, alături de testament. Relativ la moștenitorii apropiați lui *de cuius*, în limita unei anumite valori, donația este privită de legiuitor ca fiind un „testament anticipat” ce își produce efectele în timpul vieții, nu de la decesul lui *de cuius*, în rest fiind subordonată regulilor comune ale liberalității privind reducere, rezerva, limitarea puterii de a dispune etc., în afară de cele, de asemenea comune, privind formarea ei.

3.1.3. Unitatea materiei. Moștenirea legală și liberalitățile sunt două materii aflate într-o strânsă legătură alcătuind, prin efectele lor, o unitate, așa cum va fi relevat și cu altă ocazie². Această unitate este și mai bine pusă în evidență de noul Cod civil prin inovațiile în reglementarea materiei moștenirii și a raportului ei cu liberalitățile.

Mai întâi, a fost schimbată sistematizarea regulilor moștenirii, relevând o altă logică a acestei materii: unitatea dintre moștenirea legală și liberalități. După ce, în prealabil, sunt consacrate regulile generale ale moștenirii (Titlul I), succesiv sunt reglementate cele două devoluțiuni: legală (Titlul II) și cea testamentară (Titlul III). Regulile transmisiunii moștenirii și partajului (Titlul IV), comune ambelor devoluțiuni, completează și încheie regimul succesoral. Această opțiune de organizare a textelor ce reglementează moștenirea, prin includerea liberalităților în ansamblul regimului moștenirii, reflectă mai bine și mai logic unitatea acesteia.

Volens nolens, această inovație a determinat atribuirea termenului de moștenire legală a unei semnificații noi, în dreptul nostru, cea de devoluțiune legală. În noul Cod civil regulile ce reglementează devoluțiunea legală sunt denumite „Moștenire legală” (Titlul II). Această schimbare de sens, deși supărătoare, pentru că regulile

¹ A se vedea, I.Adam, A.Rusu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. ALL BECK, București, 2003, p. 6-8

² Cap. II, *supra* 68.

arătate sunt cunoscute sub denumirea de devoluțiune legală, a fost impusă de logica reglementării actuale a acestei materii, expusă mai sus, și pe care o aprobăm. Întreg ansamblu de reguli ce organizează transmiterea moștenirii, indiferent de izvorul ei, dă semnificație noțiunii de moștenire. În acest ansamblu, devoluțiunea legală și cea organizată prin liberalități constituie doar o parte. În rest, normele privind „condițiile generale ale moștenirii” (titlul I) și cele privind „transmisiunea moștenirii și partajul” (titlul IV), care sub vechiul Cod civil alcătuiau împreună moștenirea legală, au astăzi altă semnificație. Ele completează și subordonează, în egală măsură, devoluțiunea legală și devoluțiunea prin liberalități, fiind un trunchi comun al acestora.

Privite în acest fel, regulile devoluțiunii legale și liberalitățile alcătuiesc o unitate, cu un rol bine definit: organizarea chemării la moștenire¹. Desigur, liberalitățile sunt acte juridice unilaterale respectiv bilaterale, fiind decise deci volițional, spre deosebire de devoluțiunea legală, organizată de lege, aceasta fiind rațiunea reglementării lor separat, dar și succesiv. Cele două tipuri de devoluțiune (legală – titlul II, și prin liberalități – titlul III), sunt distincte între ele, chiar opuse prin natură, însă niciuna nu poate fi autonomă față de trunchiul comun de reguli: condițiile generale ale moștenirii (titlul I) și transmisiunea moștenirii și partajul (titlul IV).

Caracterul unitar al moștenirii este relevat și în coexistența celor două tipuri de devoluțiuni (moșteniri în sensul noului Cod civil). Chiar și în ipoteza în care *de cuius* a lăsat testament ori donație, regulile devoluțiunii legale se aplică unei fracțiuni din patrimoniu, denumită rezervă succesorală, dacă există succesibili rezervatari (descendenți sau ascendenți privilegiați ori soț supraviețuitor)². Beneficiarii liberalităților supuse acestor restrângeri (chemați prin voința lui *de cuius*), se vor afla în indiviziune cu moștenitorii rezervatari (chemați de lege la moștenire), dacă au îndeplinit condițiile de a moșteni, și vor fi supuși regulilor comune de transmisiune a moștenirii și de partaj.

3.2. Subiectele devoluțiunii succesoriale

3.2.1. De cuius – moștenitori; testator-legatar, succesori. *Fiind un mod de transmitere a proprietății, regulile succesiunii stabilesc o legătură specifică între două sau mai multe persoane: cea decedată, denumită, după caz, de cuius sau testator; și cei care culeg bunurile lăsate de primul, denumiți moștenitori, dacă transmisiunea are loc ab intestat și legatari, dacă ea are loc în temeiul unui legat, ori succesori, atunci când modul de transmitere, legală sau testamentară, este indiferent³.*

¹ A se vedea și *infra* 59.

² A se vedea și V. Stoica, *Dreptul la moștenire*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 15.

³ Cu privire la terminologia utilizată de noul Cod civil, a se vedea I. Genoiu, *op. cit.*, p. 14.

Termenul *de cuius*, este preluat din expresia latină: *is de cuius successione agitur* (succesiunea celui despre care este vorba)¹.

Cu privire la vocabula succesori și cea de moștenitori, în noul Cod civil acestea desemnează aceeași persoană: cea chemată la moștenire, fiind preferat însă termenul de moștenitor. Cel de succesori este utilizat, uneori, pentru a evita repetarea cuvântului succesori. Mai este utilizat însă și cu o semnificație distinctă, existentă și în vechiul Cod civil: cea de moștenitor care a acceptat moștenirea, aflat în situația de indiviziune cu ceilalți succesori. Această semnificație este utilizată în mai multe ocazii ori se deduce în diferite ipoteze. Astfel, potrivit art. 901 alin. 4 C. civ., „dispozițiile (...) nu pot fi opuse (...) nici de succesorii universali sau cu titlu universal (...)”. Aceeași semnificație rezultă dintr-un text ce definește un termen legat de cel de succesori. Prin art. 1100 C. civ., este definit *succesibilul* ca fiind *persoana care îndeplinește condiția pentru a putea moșteni, dar nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune. A fortiori*, acesta va deveni succesori atunci când va accepta moștenirea. Succesor are deci o semnificație largă, desemnând orice persoană care a acceptat moștenirea, fără a interesa izvorul ei, legea sau testamentul. În schimb, restrictiv, termenul de moștenitor este utilizat pentru a desemna persoana care este chemată de lege la moștenire, iar în cazul devoluțiunii testamentare se utilizează termenul legatari². Fiecare dintre ei, după ce au acceptat moștenirea, pot fi desemnați cu termenul de succesori atunci când, în această fază a aplicării regulilor moștenirii (transmiterea moștenirii și partajul), nu mai interesează din ce provine dreptul lor.

Legiuitorul împarte succesorii în trei categorii, după criteriul întinderii dreptului lor la moștenire. Succesorii universali (succesorii legali, sau legatarii universali) sunt succesorii care dobândesc întreaga universalitate de bunuri, fie exclusiv, fie în indiviziune (art. 1155 C. civ.). Această definiție se deduce și din interpretarea textului art. 1055-1056 C. civ., în sensul căroră, legatarul universal dobândește întreaga universalitate de bunuri. Legatarii cu titlu universal sunt persoanele care dobândesc o fracție din patrimoniul succesoral. Legatarii cu titlu particular nu dobândesc universalitatea bunurilor, ci doar bunuri individuale (art. 1059 C. civ.).

Primele două categorii de succesori (universali și cu titlu universal) au vocație la toate bunurile și drepturile succesoriale și pot fi ținuți de pasivul succesoral, proporțional cu fracțiunea sa din succesiune dar, conform reguli novatoare actuale, *intra vires successiones*³ (art. 1114 alin. 2 C. civ.). Termenul succesori universali sau cu titlu universal include atât moștenitorii, cât și legatarii universali și cu titlu

¹ A se vedea L. Stănciulescu, *Drept civil. Partea specială, contracte și succesiuni*, Ed. All Beck, ed. a 4-a, București, 2008, p. 359; I. Dogaru, V. Stănescu, M.M. Soreată, *Bazele dreptului civil*, vol. V, *Succesiuni*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 3; D. Iancu, C. Gălățeanu, *Drept privat roman*, Ed. Universității din Pitești, Pitești, 2009, p. 185.

² A se vedea, F. Terre et Y. Lequette, *Droit civil, les successions, les libéralités*, Dalloz, 2e édition, Paris, 1988, p. 16.

³ A se vedea, C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 223; T.R. Popescu, *Curs de drept internațional privat*, vol. I., Universitatea din București, 1954, p. 226.